Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
Університет Ніґде Омера Халісдеміра
Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі
Ханчжоу Дін'їн Закордонних Освітніх послуг Ко., Лтд
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Рада молодих учених при Сумській ОДА
Наукове товариство Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ГЛУХІВСЬКІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ — 2025. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК

ЗБІРНИК МАТЕРАЛІВ

XV Міжнародної науково-практичної інтернет- конференції молодих учених і студентів

10-12 листопада 2025 р.

Глухів – 2025

HLUKHIV SCIENTIFIC READINGS – 2025.

TOPICAL ISSUES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

Proceedings

of the XV International Scientific and Practical Internet Conference for Young Scientists and Students

November 10-12, 2025

Hlukhiv – 2025

УДК 3 +5/9 (082) (100)

Глухівські читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : збірник матеріалів XV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10-12 листопада 2025 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2025. 2248 с.

Друкується за рішенням ученої ради
Глухівського НПУ ім О. Довженка (протокол № 4 від 17.11.2025 р.)

Редколегія випуску:

Сорока О. О. — доктор філософії, старший викладач кафедри технологічної і професійної освіти, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, член Ради молодих учених при Сумській ОДА.

Відповідальний секретар:

Аторіна В. М. — доктор філософії, доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Члени редколегії:

Маринченко Є. О.— доктор філософії, доцент, доцент кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій, член Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Мозговий О. С. — аспірант кафедри історії, правознавства та методики навчання, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ННІ Філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Петренко Н. М. — доктор філософії, старший викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання, член Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Полякова А. С. — кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін, голова Ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Ющенко В. М. — асистент кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць, опублікованих у збірці.

УДК 3 +5/9 (082) (100)

© Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2025

Подейко Д. О. 472
ФІЛОСОФІЯ ЯК ІДЕОЛОГІЯ БУТТЯ 472

Поляков Е. В. 475
ВНЕСОК ЯКИМА КРИВКА У ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ ІСТОРИКО- КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ СУМЩИНИ: ПУБЛІКАЦІЯ У ЖУРНАЛІ «АРХІВИ УКРАЇНИ» (№5, 1965 Р.) 475

Протасов О. В. 477
ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ТВОРЧОЇ УЯВИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 477

Семешин Е.В. 480
СТУДЕНТИ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ У ЧАСИ ТОТАЛІТАРИЗМУ 480

Силка Є. Л. 510
КЕНГІРСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1954 Р. – ЗАКЛЮЧНИЙ АКТ ПРОТИСТОЯННЯ ПРОТИ ГУЛАГУ ЯК СТРИЖНЯ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ СССР 510

Слюсаренко В. Д.
АНТРОПОМОРФІЗМ В АСПЕКТІ ФІЛОСОФІЇ 515

Смолянова О. В. 518
ФІЛОСОФІЯ ВІЙНИ І ГІДНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ 518

Смородський А. Г. 522
ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАСЕЛЕННЯ СОТЕННОГО МІСТЕЧКА СТАРІ САНЖАРИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ. 522

Стинько М. Є. 527
ФІЛОСОФІЯ ТЕХНІКИ 527

Тарабара О. М. 530
ВІЙСЬКОВІ ДІЇ НА ТЕРИТОРІЇ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ, ЛИСТОПАД 1918 Р. – ЛЮТИЙ 1919 Р. 530

Тріфонова А. О. 535
ПРОСТОРОВО-КОМПОЗИЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВИХ КОМПЛЕКСІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ НА ПРИКЛАДІ ПАЛАЦУ ВІНБЕРГА В ЯСИНУВАТЦІ 535

Трощанська В.В. 540
ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ РАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УРСР У ПЕРІОД ЗАСТОЮ 540

Федоров В. І. 544
ПОСТАТІ, ЩО ТВОРЯТЬ НАЦІЮ: МИХАЙЛО МАКСИМОВИЧ І НАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ 544

1. Вахтанг Кебуладзе. Свобода, відповідальність і любов у часи випробувань. Есеї, Київ : Дух і Літера, 2023.
2. Філософія війни: антологія українського досвіду. Київ : Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, 2023.
3. Війна і культура гідності: колективна монографія. Львів : Український католицький університет, 2022.
4. Статті журналів «Філософська думка» (2022–2024 рр.) — тематичні випуски: «Війна як виклик філософії», «Гідність і свобода у світлі війни».
5. Сковорода і сучасність: філософія внутрішньої свободи в часи випробувань. Збірник матеріалів конференції, Харків, 2022.
6. Гідність, свобода, солідарність: моральні засади української державності. Київ : Наукова думка, 2023.

Смородський А. Г.,
студент групи КН фмб (9)-11 Полтавського фахового коледжу Полтавського університету економіки і торгівлі
***Науковий керівник** – викладач історії, асистент кафедри педагогіки та суспільних наук Костиренко Т. О.*

ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАСЕЛЕННЯ СОТЕННОГО МІСТЕЧКА СТАРІ САНЖАРИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ.

Перші документальні згадки про урочище Санжаров (або Сан-Чаров) відносяться до 1545 р. У цей час торговий шлях, яким рухалися турецькі та кримські купці з Перекопа до Московії, пролягав неподалік зазначеного урочища. Відомо, що караван перекопських і кафських купців, прагнучи уникнути сплати мита, обминув офіційні шляхи, проходячи поблизу урочища Сан-Чаров, однак був атакований козаками, які відібрали товари. Мова йде про територію сучасних Старих Санжар, де на той момент ще не існувало постійного поселення [2, с. 11].

Топонім «Санжаров» має тюркське походження. У різних джерелах зустрічається варіант написання «Санчаров», що в перекладі з тюркської означає «урочище» або «брід». Історикиня Віра Жук припускала, що цей термін

може бути споріднений із турецьким словом «санджак», яке перекладається як «знамено» або «штандарт». Микола Арандаренко подавав інше пояснення походження назв «Сенжар», «Сан-Чаров» чи «Сан чар»: за його версією, у 1243 р. на берегах Ворскли зимували золотоординці, які саме так називали свої аули. Існує також версія, за якою назва пов'язана з тюркським словом «санджар», що означає «пронизливий» або «той, що атакує» [1, с. 3].

У письмових джерелах 1636 р. «Санжаров» уперше згадується як королівський маєток, підпорядкований Черкаському старосту Нині село Старі Санжари розташоване за 25 км від Полтави в Полтавській області [2 с. 12].

У 1672 р. вперше згадується Старосанжарська сотня, що входила до складу Полтавського полку. Після ліквідації Гетьманщини Старі Санжари отримали статус містечка Новоросійської губернії, а з 1863 р. стали волосним центром Полтавського повіту Полтавської губернії [2, с. 156].

Джерельною основою для вивчення історико-демографічних показників населення сотенних містечок стали сповідні розписи 1775 р., що зберігаються в Центральному державному історичному архіві України (м. Київ) у фонді №990 (Переяславсько-Бориспільська духовна консисторія). Для цього дослідження використано справу №34, яка стосується Свято-Троїцької церкви в Старих Санжарах [5].

Точна дата заснування Свято-Троїцької церкви в Старих Санжарах невідома. За станом на 1776 р. у парафії служили 1 священник, 1 диякон і 2 церковнослужителі. До парафії належало 50 дворів і 7 бездвірних хат. Для порівняння щодо інших церков Старих Санжар: у Покровській парафії діяли 2 священники, 1 диякон і 3 церковнослужителі, а кількість дворів становила 66, бездвірних хат — 18. У Преображенській парафії був 1 священник і 3 церковнослужителі при 57 дворах і 18 бездвірних хатах [3, с. 162].

Записи сповідних розписів вели представники духовенства. У нижній частині сторінок містяться маргінальні записи: «До цього розпису протопопії

Полтавської містечка Старого Санжарова церкви Святотроїцької ієрей Симеон Іосифов руку приложив» [5].

У документі спостерігаються два різних почерки, що, ймовірно, належать ієрею Симеону Іосифову та диякону Якову Данилову. Однак під реєстром стоїть лише підпис Симеона Іосифова. Серед 301 парафіянина виявлено 103 особи віком 25–60 років (34%). Якість записів оцінюється як низька, оскільки індекс Віпла становив 158.

Розпис Свято-Троїцької церкви, ймовірно, укладав диякон Яків Данилов (28 років) під наглядом ієрея Симеона Іосифова (45 років), який підписав документ, що вказує на його старшинство і більший досвід. Високе значення індексу Віпла підтверджує недосконалість статистичних даних.

Станом на 1775 р. у Свято-Троїцькій парафії мешкало 918 осіб — 446 чоловіків і 472 жінки. У сповідному розписі зафіксовано 9 хлопчиків і 17 дівчаток віком від 1 до 6 місяців [5]. Жінки в парафії кількісно переважали чоловіків, що узгоджується з загальними демографічними тенденціями Гетьманщини другої половини XVIII ст. Коефіцієнт фемінізації, розрахований як співвідношення кількості жінок до чоловіків, помножене на 100, становив 106 *(див. табл. 1)*.

Таблиця 1

Статево-вікова структура населення Свято-Троїцької парафії

Вікові групи	*Абсолютна частка*			*Показники структури, %*			*Кфем*
	Усього	*Чоловіків*	*Жінок*	*Вікова група*	*Чоловіків*	*Жінок*	
0–4	143	70	73	15,58	48,95	51,05	104
5–9	139	75	64	15,14	53,96	46,04	85
10–14	146	74	72	15,90	50,68	49,32	97
15–19	95	39	56	10,35	41,05	58,95	144
20–24	70	27	43	7,63	38,57	61,43	159
25–29	60	29	31	6,54	48,33	51,67	107

Продовж. табл. 1

30–34	66	36	30	7,19	54,55	45,45	83
35–39	31	16	15	3,38	51,61	48,39	94
40–44	46	19	27	5,01	41,30	58,70	142
45–49	50	25	25	5,45	50	50	100
50–54	28	17	11	3,05	60,71	39,29	65
55–59	14	8	6	1,53	57,14	42,86	75
60–64	12	2	10	1,31	16,67	83,33	500
65–69	7	4	3	0,76	57,14	42,86	75
>70	11	5	6	1,20	45,45	54,55	120
УСЬОГО	*918*	*446*	*472*	*100*	*48,58*	*51,42*	*106*

Середній вік населення Свято-Троїцької парафії обчислено як співвідношення загальної кількості людино-років (19426) до чисельності жителів (918), що дорівнює 21,2 року [4].

За класифікацією шведського демографа Акселя Густава Зундберга, вікова структура населення Свято-Троїцької парафії є прогресивною: дітей віком до 15 років — 428 осіб (46,6%), людей літнього віку — 30 (3,27%).

Відповідно до методики французьких демографів Луї Анрі та Алана Блюма, населення парафії поділено на три вікові групи. Молоді люди становили 524 особи, тобто 57% усіх жителів *(див. табл. 2)*.

Таблиця 2

Структура населення парафії за біологічним та економічним типами

Біологічний тип			*Економічний тип*		
Вікова група	*Кількість осіб*	*%*	*Вікова група*	*Кількість осіб*	*%*
Молоді (0–19 р.)	523	57	*Допродуктив а (0–14 р.)*	428	46,6

Продовж. табл. 2

Дорослі (20–59 р.)	365	39,8	*Продуктивна (15–64 р.)*	472	51,4
Літні (>60 р.)	30	3,3	*Постпродуктивна (>65 р.)*	18	2,1
Не вказано вік	1	–	*Не вказано*	1	–

Згідно з наведеною таблицею в сповідному розписі за 1775 р., у Свято-Троїцькій парафії Старих Санжар проживало: у дворах духовенства — 7 чоловіків і 9 жінок; у дворах військових (козаків) — 336 чоловіків і 364 жінки; серед посполитих — 96 чоловіків і 90 жінок; серед слуг — по 8 чоловіків і 8 жінок. Усі парафіяни, окрім 92 хлопчиків і 101 дівчинки віком до 7 років, прийняли сповідь і причастя, що відповідало синодальним указам.

Література:

1. Маловідома Новосанжарщина/ ред. Юрій Коцегуб. Полтава : Дивосвіт, 2022. 704 с.
2. Новосанжарщина: історичний довідник. ред. Жаботинський П.М. Полтава: ПФ «Форміка», 2006. 184 с.
3. Православна церква на півдні України (1775–1781) / упоряд. І. Лиман; наук. ред. А. Бойко. Запоріжжя : «РА–Тандем–У», 2004. 560 с. 4. Статистичні терміни. Державна служба статистики України. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile1_c_files/termin.htm (дата звернення: 05.10.2025)
4. ЦДІАК України. Ф. 990. Оп. 2. Спр. 34. Арк. 964–979. URL: https://surl.li/lonxkz, дата звернення: 18.09.2025.